

політико-модернізаційних процесів залежить від ефективності національної держави, її здатності реалізовувати національні інтереси.

Використані джерела та література:

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технологическая волна на Западе. М. : Прогресс, 1986. С. 330-342.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
3. Соловьёв И. О происхождении и содержании понятия «инфосфера». Инфосфера как объект исследования наук об информации // Фундаментальные исследования. 2013. № 6. С. 66-71.
4. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги) // США: экономика, политика, идеология. 1993. № 11-12. С. 109-119.
5. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції світового розвитку та їх вплив на політико-трансформаційні процеси транзитивних країн // Науковий вісник Дипломатичної академії України (серія «Політичні науки»). 2015. Вип. 22. Ч. 2. С. 61-73.

УДК 94:323.1 (477)

Кужельний М. О.

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ ЯК СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ

Визначено, що найбільш інтегративним потенціалом для подальшої розбудови української держави є модель громадянського патріотизму, в основі якої – високорозвиненість громадянських компетентностей українців (зокрема, готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та активна позиція у сфері захисту публічних інтересів).

Ключові слова: *патріотизм, громадянськість, громадянські компетентності, громадянський патріотизм, суспільні цінності.*

Mykola Kuzhelnyi. Citizenship patriotism as a civic value. It is determined that the most integrative potential for the successful completion of democratic transit in Ukraine is a model of citizenship patriotism, based on a high level of citizenship competence of individuals (the attitude of conscious fulfilment of civil duties and active position of citizens in the field of protection of public interest).

Keywords: *patriotism, citizenship, citizenship competences, citizenship patriotism, civic values.*

На етапі сплеску громадянської активності в сучасній Україні після акцій громадянського протесту, які увійшли в історію під назвою «Революція Гідності», все частіше фактором забезпечення сталої громадянської участі теоретики визначають патріотизм. У новому Законі України «Про державну службу» (від 10.12.2015) патріотизм визначено як «відданість та вірне служіння Українському народові» (стаття 4, пункт 1) [1]. Таке служіння безумовно має ціннісне підґрунтя. Українська держава активізувала питання патріотичного виховання ще у 2015 р. (наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді»). Другим важливим кроком державотворчого характеру було визначення у новому Законі України «Про освіту» (від 05.09.2017 р.) громадянських компетентностей як обов'язкових освітніх результатів. Це породило низку викликів, що постали перед суспільством. Ми погоджуємося, що без громадянина, який усвідомлює цінність публічного інтересу та демонструє відповідальне виконання своїх громадянських обов'язків, складно сформулювати патріота, котрий здатен професійно і конструктивно діяти на користь розвитку демократії. Потреба у конструктивному вияві патріотичних почуттів відповідно до реалій сучасних демократичних держав зростає у всьому світі, в тому числі й в Україні. Патріотизм не зводиться лише до політики, а стосується сфери культури та поняття суспільних цінностей.

Розглянемо поняття патріотизму. Стенфордська філософська енциклопедія визначає: «патріотизм – це любов до своєї країни» [2]. Його значення пов'язане з роллю особи у підтримці національної згуртованості від імені держави тією мірою, в якій держава заохочує членів суспільства до поваги громадянських обов'язків. Загалом теоретики пропонують вживати термін «патріотизм» у множині, наголошуючи на різноманітності його проявів.

Патріотизм характеризує негнучку прихильність особи до певної країни, що характеризується беззаперечною позитивною оцінкою цієї країни. У західній політичній філософії триває дискусія про той тип патріотизму, який може забезпечити дієву альтернативу націоналізму в ролі метаідеї для стабільної державності. Теоретик С. Натансон визначає патріотизм через ідентифікацію людини як члена своєї країни, що проявляється у особливій любові до неї, почутті гордості за її досягнення та ганьби за її програти, занепокоєнні щодо благополуччя свого народу, готовності жертвувати задля його щасливого майбутнього [3]. Цінним є обґрунтування патріотизму як афективного яви-

ща, у змісті якого є сильні символічні (сентиментальні) інтерпретації (приналежність до минулого і майбутнього великого народу).

Теоретик Г. Келмен запропонував два базові типи патріотизму – сентиментальний та інструментальний [4, р. 174]. Сентиментальний патріотизм полягає у «сприйнятті групи для особистої ідентичності», інструментальний – у «сприйнятті групи для задоволення своїх особистих потреб та інтересів». Звідси індивіди, які сприймають країну для формування своєї особистої ідентичності, будуть ворожими до критики своєї країни. Індивіди-носії інструментального патріотизму ймовірно за все критикуватимуть країну, якщо не вдасться досягти очікуваного рівня загальнокраїнового добробуту. Отже, сентиментальний патріотизм характеризується беззаперечною позитивною оцінкою країни. Інструментальний (або конструктивний) патріотизм характеризується критичною лояльністю до країни, що зумовлено бажанням позитивних змін. Обидві орієнтації демонструють позитивну ідентифікацію на основі почуття афективної прихильності до певної спільноти. Проте сентиментальний (іноді називають – «сліпий») патріот вважає критику нації інакомисленням, а це суперечить довгостроковим національним інтересам.

Дж. Оруелл з приводу цієї дискусії стверджував, що патріоти, на відміну від націоналістів, вважають свій народ кращим, але не бажують нав'язувати іншим свій спосіб життя [5, р. 362]. Методологічно цінним є бачення розбіжності між поняттями «націоналізму» та «патріотизму», яке дав Л. Актон: націоналізм – це «наше з'єднання з расою», яке є природним або фізичним, тоді як патріотизм – це усвідомлення наших моральних обов'язків перед політичною спільнотою (основу яким закладають суспільні цінності) [6, р. 163]. Від цього визначення ми будемо відштовхуватись далі.

Про тип патріотизму, який більшою мірою пов'язується з мораллю, а тому може бути визначений як оптимальна модель, виходячи із дискусії вище, розмірковував С. Натансон. Вчений запропонував назвати його «помірним патріотизмом». Наприклад, патріот буде зобов'язаний боротися за свою країну, але лише з тієї причини, що війна є і залишається справедливою. В той же час прихильники крайнього патріотизму вважають, що вони зобов'язані боротися за свою країну, використовуючи будь-які інструменти і будь-коли. Звідси помірний патріотизм близький до поняття «громадянськість».

Патріотизм визначається як любов до своєї країни, ототожнення з нею, особлива турбота про її благополуччя, а також про співвітчизників, що можна також охарактеризувати як «піклування» про «суспіль-

ний» (публічний) інтерес. На нашу думку, в системі суміжних поставленій проблемі категорій саме громадянськість і є більш змістовно близькою до поняття «державний патріотизм» у ролі діяльнісного та відповідального патріотизму. Центральним поняттям державногопатріотизму є «державність», а не «держава», тому він виявляється в активних практичних діях індивіда для забезпечення публічного інтересу. Логіка така: «я люблю свій народ (політичну націю), міцна державність створює можливості для його єдності й буття, тому я допомагатиму державі у реалізації її функцій, піклуючись про публічний інтерес».

Звідси наша точка зору не кореспондує думкою із Т. Бойко, яка стверджує, що державний патріотизм є національно індоктринованим [7]. На думку Ю. Івченко, до якої ми приєднуємося, громадянський патріотизм повинен стати невід'ємним компонентом культивування відповідальності за єдність України [8]. Динаміка суспільних цінностей в Україні після акцій громадянського протесту, закарбованих в історії як «Революція Гідності», характеризується як еволюційний процес переходу у суспільній свідомості від постпатерналізму, предикатів сильної державної влади – до сенсів активної громадянської участі у соціально-політичних процесах (на рівні країни, регіону) та високого рівня громадянської відповідальності (що сьогодні відображається у продуктивній самоорганізації, добровольчій, волонтерській діяльності українців). Громадянськість віддзеркалює не лише політико-правовий зв'язок людини і держави, повагу до прав і свобод інших громадян, а й щоденне співвіднесення громадянами своїх особистісних цілей і інтересами невеликих громад і всього суспільства, відтак – бажанням долучатися до діяльності на благо всієї спільноти, відданою працею для забезпечення суспільних інтересів.

Саме ціннісне ставлення особистості до держави, країни та її громадян сприяє консолідації суспільства та зміцненню компонентів сучасного громадянства. Тому «громадянський патріотизм», що характеризується як конструктивна, помірна прихильність до своєї спільноти, в основу якої покладена ідея відповідальної діяльності кожного для забезпечення публічного інтересу, є важливою суспільною цінністю для України. Особливо в умовах військової агресії та досі властивої українському суспільству певної роз'єднаності на рівні ідей тасвітоглядних наративів подальшого розвитку.

На основі здійсненого дослідження маємо підстави стверджувати, що громадянський патріотизм із процесуальної точки зору є оптимальною моделлю патріотизму для складного суспільства (а, відтак,

у гносеологічному вимірі, може виконувати роль важливої суспільної цінності). Громадянський патріотизм відображається у прихильності особи до публічного інтересу, в активній позиції щодо захисту легітимізованих ідей суспільного розвитку. Він також передбачає відповідальне виконання громадянських обов'язків поряд з обґрунтованою (і афективною, і раціональною) позитивною оцінкою загальноукраїнових реалій. Громадянський патріотизм може стати важливим чинником суспільно-політичного життя лише в разі його визнання більшістю громадян держави.

Використані джерела та література:

1. Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховна Рада України (сайт). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Primoratz I. Patriotism [Електронний ресурс] / The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/patriotism/>.
3. Nathanson, S. Patriotism, Morality, and Peace. Lanham: Rowman & Littlefield, 1993. P. 34-35.
4. Kelman, H. C. (1997). Nationalism, patriotism, and national identity: Social-psychological dimensions. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), Patriotism In the Life of Individuals and Nations. Chicago: Nelson-Hall. P. 165-189.
5. Orwell, G. Notes on Nationalism / Collected Essays, Journalism and Letters, Sonia Orwell and Ian Angus (eds.). London: Secker & Warburg, 1968. vol. 3. P. 361-380.
6. Acton L. Nationality // Essays on Freedom and Power. Gloucester: Peter Smith, 1972, 141-170.
7. Бойко Т. Національно-патріотичне виховання як квінтесенція конфлікту ідентичностей // Націоналістичний портал (сайт). URL: <http://ukrnationalism.com/publications/1440-na%250btsionalno-patriotychnevykhovannia-ia-kvintesentsiia-konfliktu-identychnosti.html>.
8. Івченко Ю. Громадянський патріотизм як основа національної єдності (філософсько-правові аспекти) // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 9.С. 223-226.